

Ось іде актор...



Александр Гранах.
Ось іде людина / Переклад з нім.
 Г. Петросаняк. — К.: Видавництво
 Жупанського, 2012.

Іще півроку тому ім'я Александра Гранаха мало що говорило більшості українських читачів. Хтось із дослідників історії європейського театру, звісно, міг би пов'язати це прізвище з Максом Рейнгардтом (а саме там, у Берліні 1910-х, і саме під керівництвом світової слави театрального режисера й починав свою акторську кар'єру Єсая Гронах: таким є його справжнє ім'я). Або ж хтось із дослідників Великого Німецького кіноекспресіонізму (дебютувавши у фільмі Ганса Штауфена 1920 року «Кохання прийшло від циган...», він зіграв і в низці інших стрічок, зокрема в значно відоміших «Носферату» Фрідріха Мурнау та «Лукреції Борджі» Ріхарда Освальда). І врешті хтось би міг згадати про цього актора в контексті голлівудського кіно першої половини ХХ століття (чи не найвідоміша його роль цього періоду — агент КДБ Копальський у фільмі Ернста Любича «Ніночка» (1939), де партнеркою Гранаха була Грета Гарбо). Та підозрюю, що навіть ті нечисленні українські читачі та глядачі, яким ім'я Александра Гранаха було відоме й раніше, зазвичай жодним чином не пов'язували його з Україною. А саме тут 1890 року, в селі Вербівка теперішнього Городенківського району Івано-Франківської області, в багатодітній єврейській родині й народився Єсая Гронах — особа, якій судилося стати відомою постаттю в історії світового кіно й театру.

«Ось іде людина» — це роман. І роман у найкращому значенні цього слова: з харизматичним і яскравим головним персонажем, із майстерно вибудованою інтригою, цікаво й захопливо написаний. Та водночас — це роман документальний і, крім того, автобіографічний. Александр Гранах уже в дорослому віці писав про своє життя до 1918 року (момент повернення до Берліна після Першої світової війни, в яку він служив у лавах австрійської армії), і, хоч робив це зі справжнім письменницьким хистом, усіляко намагався триматися якнайближче до фактів і подалі від умовностей літературних жанрів (принаймні на цьому він неодноразово наголошує). Інша справа, що несподіваних подій, карколомних пригод і змін обставин у біографії Гранаха могло би вистачити на кілька людських життів.

Хлопець, який уже дванадцятилітнім почав самостійне життя (пішовши з дому, працював пекарчуком у Заліщиках, а згодом у Станіславові); у 14 років уперше побував у єврейському театрі Львова, після чого й почав мріяти про акторську кар'єру; в шістнадцять зумів утекти до Берліна, де працював пекарем і лакувальником домовин, а у вільний час грав у єврейському театрі. Заради акторської кар'єри він досконало вивчив німецьку мову; неймовірним чином зумів потрапити в театральну школу до Рейнгардта, а потім і стати актором його театру); зважився на небезпечну й неймовірно болючу операцію на ногах (щоб ті не виглядали кривими). Коли ж акторська кар'єра з мрії нарешті почала ставати реальністю — почалася Перша світова війна, і Гранах, повернувшись до Галичини, змушений був іти на фронт. Італійський полон, де актор організував аматорський театр і поставив не одну постановку; втеча з полону; повернення через Швейцарію «додому» в Берлін, — це далеко не всі події в житті Гранаха, про які йдеться в книжці.

Власне, і український сюжет тут — зовсім не другорядний чи побіжний. Він — один із центральних. І те, як і що Гранах пише про життя галицьких сіл, містечок і міст кінця ХІХ — початку ХХ століття, становить справжній історичний інтерес (зокрема, чимало цікавих авторських спостережень стосуються співжиття різних національностей, побуту єврейської, польської та української громад Галичини тощо).

Та чи не найдокладніше і з найбільшим інтересом пише Гранах про період свого «входження» в акторський світ, дуже реалістично і яскраво описує атмосферу тодішніх театрів, дещо розповідає і про Рейнгардтів підхід до режисури та його вимоги до акторів. На жаль, поза книжкою залишилося чимало інших, не менш цікавих, сторінок Гранахової біографії, і деякі з них пов'язані з Україною. Скажімо, 1930-го він, уже відомий

німецький актор, знову побував у Галичині, яку завжди вважав своєю батьківщиною; а з 1934 по 1936 рік провів у СРСР, зігравши дві ролі в радянському кіно (головна роль у фільмі Мойсея Голдבלата «Останній табір» і роль Георгія Дімітрова у німецько-радянській стрічці Густава фон Вангенгайма «Борці»). В той же період він грав у Київському єврейському театрі. 1937 року, звинувачений у шпигунстві, був арештований і 18 днів провів в ув'язненні. Від сталінських таборів його врятувало лише втручання Леона Фейхтвангера, який клопотав про Гранахове помилування особисто в Й. Сталіна. Після цього, виїхавши до Швейцарії, а згодом до США, актор уже більше не повертався на свою батьківщину, й помер 1945 року в Нью-Йорку через невдалу операцію на апендиксі.

Звісно, в історії світового кіно й театру є чимало видатних митців із цікавими біографіями. І, мабуть, іще більше є книжок, де більш або менш майстерно описано життя відомих акторів. Та все ж для автобіографічного роману Александра Гранаха знайдеться місце і серед найкращих книжок цього жанру: дуже вже цікавим (навіть із суто літературної точки зору) є роман. Важко не пог одитися з перекладачкою Галиною Петросян: «Ось іде людина...» — це книжка, до якої після першого прочитання схочеться неодноразово повертатися.

Роксоляна Свято

Фільму «В бій ідуть тільки "старики"» — 40 років

З цієї нагоди в Музеї театрального, музичного та кіномистецтва України відбулося відкриття виставки. У заході взяли участь голова Ради ветеранів Голосіївського району Сергій Олександрович Коропов і ветеран Георгій Олександрович Киреєв, що поділився спогадами про війну і прочитав свої вірші. Привітали гостей школярі гімназії № 56 Печерського району. В експозиції були представлені кадри з фільму та знімальні моменти (фото репетицій, гримування тощо), присвячена фільму реклама.

Ювілей музею театрального, музичного та кіномистецтва України

Своє 90-річчя Музей відзначив 15 березня у Будинку актора за участі артистів київських театрів: Національної опери, Національного театру ім. І. Франка, ТЮГу, Театру драми і комедії на лівому березі Дніпра, Молодого театру, Національної філармонії, циганського театру «Романс» та ін. Серед подарунків — костюм Медеї з вистави за п'єсою Ж. Ануя (1970) української акторки в еміграції Віри Левицької, переданий її сином Юрієм Левицьким. 17–18 квітня відбулась Міжнародна науково-практична конференція «Український театральний музей: 90 років для науки і культури», відкриття виставки «Мис-

тецьке життя Києва ХХ ст. в реліквіях музейної колекції» (експонування до 31 жовтня), що демонструє, зокрема, особисті документи акторів та оператора Д. Демущького, ескізи А. Петрицького, В. Меллера, О. Екстер, макети Д. Лідера і Д. Боровського, концертні костюми, унікальні афіші, документи, світлини.

Нові українські фільми для дітей скоро в прокаті

В українському павільйоні на Каннському МКФ цього року представили три дитячі фільми, профінансовані державою: «Іван Сила» Віктора Андрієнка за мотивами книги Олександра Гавроша (головну роль виконав чемпіон України з пауерліфтингу, артист американського цирку Дмитро Халаджі; прокат фільму в Україні анонсовано на вересень), «Чарівні історії: еліксир доброти» Лілії Солдатенко (прем'єра відбулася на 63-му «Берлінале») та проект музичної комедії Анатолія Матешка «Трубач», зйомки якої розпочалися 3 травня в Києві. На 2013–2014 рік заплановано ще один дитячий фільм «Йом-Кипур — судний день», який зніматиме Віктор Гресь за оповіданням Володимира Короленка.

Вечір пам'яті Дмитра Шлапака

14 травня у Будинку кіно відбувся вечір, присвячений 90-річчю від дня наро-

дження кінознавця, професора Дмитра Шлапака (1923–1995), який викладав у КДІТМ ім. І. Карпенка-Карого впродовж 30 років, автора книги «Олександр Довженко» (1964), передмови до книги «Молоді актори українського кіно» (1969). Згадували свого вчителя письменниця Сусанна Черненко, редактор Національної кіностудії ім. О. Довженка Олександр Кучерявий, кінорежисер Едуард Блідний, кінознавець Василь Тимошенко. Презентували щоденники Д. Шлапака, що увійшли до книги Юрія Шлапака «Двор приключений» (КМЦ «Поезія», 2010). Було показано документальний фільм «Любіть» (режисер Леонард Букін, «Укркінохроніка», 1990), у якому Д. Шлапак виступає як один із свідків цькування поета В. Сосяри за вірш «Любіть Україну».

Класика німого кіно в Одесі

21–23 червня вчетверте відбувся фестиваль німого кіно, до якого було відібрано п'ять стрічок: «Остання людина» Фрідріха Мурнау (Німеччина, 1924), «Крейцера соната» Густава Махати (Чехословаччина, 1926), «Патсі» Кінга Відора (США, 1928), «Укразія» Петра Чардиніна (Україна, 1925) та «Хліб» Миколи Шпиковського (Україна, 1930). Музичний блок фестивалю було сформовано завдяки потужним міжнародним музичним проектам із Польщі, Білорусі, Росії, Німеччини, Чехії та Укра-